Թողարկում N1, 2018

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ «ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ» ԳՈՒԼ

ՍԵՐԳԵՅ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆ 2018

Թողարկում N1, 2018

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

«ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ» ԳՈՒԼ

ՍԵՐԳԵՅ ՍՈՒՔԻԱՍՅԱՆ

«Հայաստան. Ֆինանսական ներգրավվածություն» վերլուծականը էլեկտրոնային պարբերական է, որի նպատակն է վերլուծել և հանրությանն ամփոփ կերպով ներկայացնել Հայաստանի ֆինանսական ներգրավվածության բաղադրիչների փոփոխությունները

Պարբերականը հրապարակվում է ՀՊՏՀ «Ֆինանսական ներգրավվածություն» գիտաուսումնական խմբի կողմից: Արտահայտված տեսակետները և եզրահանգումները պատկանում են հեղինակներին և կարող են չհամընկնել ՀՊՏՀ պաշտոնական տեսակետի հետ:

Հրապարակումից օգտվելիս պատշաճ հղումը պարտադիր է:

ԵՐԵՎԱՆ 2018

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. «ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԳՐԱՎՎԱԾՈՒԹՅՈՒՆ». ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

- «Ֆինանսական ներգրավվածությունը» (Financial Inclusion) լայն տարածում է ստացել 2007-2009 թթ.-ի համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամից հետո որպես ազգաբնակչության ու հատկապես փոքր ձեռնարկատիրության ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության աստիճանը բնութագրող բառակապակցություն:
- «Ֆինանսական ներգրավվածության» կարևորությունն արձանագրվում են Քսանի անդամ երկրների առաջնորդների կողմից և վերջինների կողմից առաջադրվում են ներգրավվածության ընդլայմանն ուղղված միջոցառումների շարք[1]:
- Միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների և շահագրգիռ նախաձեռնությունների կողմից կատարված հետազոտություններն ու մշակումները դարձել են հիմք աշխարհի, տարածաշրջանների և առանձին երկրների «ֆինանսական ներգրավվածության» գնահատականների ձևավորման համար:
- «Ֆինանսական ներգրավվածությունը» անձանց կողմից պաշտոնական ֆինանսական հաստատությունների կողմից մատուցվող ծառայություններ ստանալու հարաբերություններն են, իսկ «ֆինանսական ներգրավվածության» գնահատումը՝ հարցման միջոցով նախապես ընտրված ցուցանիշների քանակական չափումն է: Ֆինանսական ներգրավվածության գնահատականները դուրս են բերվում «ֆինանսական հաստատությունների կողմից առաջարկվող չորս հիմնական ֆինանսական պրոդուկտների միջոցով՝ վճարումներ, խնայողություններ, վարկ և ապահովագրություն»[2]:
- 2012թ.-ին հրապարակվել է «ֆինանսական ներգրավվածության» ցուցանիշների 2011թ.-ին աշխարհում անցկացված հարցումների արդյունքում ձևավորված առաջին գնահատականները[3]: Նյութը պարունակում է մոլորակի տարածաշրջանների և դրանք կազմող առանձին երկրների «ֆինանսական ներգրավվածության» ցուցանիշները[4]: Հայաստանի ֆինանսական ներգրավվածությունը գնահատող տվյալները[5] բերվել Եվրոպայի և Կենտրոնական Ասիայի տարածաշրջանի երկրների կազմում:
- Հաջորդը տեղ է գտել 2015 թ.-ին: Ամփոփվել են 2014 թ.-ին աշխարհում անցկացված հարցումների արդյունք-

[1] Աղբյուրը՝ September 2014. Financial Inclusion Action Plan (FIAP). Global Partnership for Financial Inclusion (GPFI) նյութը: էջեր՝ 1-2: http://www.worldbank.org/:

[2] Աղբյուրը՝ What do we know about the link between financial inclusion and inclusive growth? Asli Devirguc-Kunt, Leora Klapper, Dorothe Singer. http://blogs.worldbank.org/allaboutfinance/what-do-we-know-about-link-between-financial-inclusion-and-inclusive-growth

[3] Աղբյուրը՝ Measuring Financial Inclusion. The Global Findex Database. April 2012. The world Bank. Development Research Group Finance and Private Sector Development Team. P.1 http://www.worldbank.org/ նյութը: Հեղինակային թարգմանություն;

[4] Աղբյուրը՝ The Little Data Book on Financial Inclusion. 2012 by the International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. Report generated on: April 15, 2015. http://microdata.worldbank.org նյութը:

[5] Աղբյուրը՝ The Little Data Book on Financial Inclusion. 2012 by the International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. 2012. http://microdata.worldbank.org նյութը: էջ՝ 24:

ները: Տվյալների փոքր հավաքածուի մեջ բերված են նաև Հայաստանի ֆինանսական ներգրավվածությունը[6]: Ցուցանիշների շարքը կրկին հավաքվելու և մշակվելու է 2017թ.-ին[7]:

- Հայաստանում «ֆինանսական ներգրավվածության» պարբերական իրականացումը կարող է դառնալ հիմք երկրի ֆինանսական հատվածի կայունությունն ամրապնդելու համար: Իսկ ցուցանիշների դրական փոփոխությունները բերում են նույնպիսի ազդեցություն երկրի ֆինանսական հատվածի գործունեության, ապա նաև տնտեսական աճի վրա:
- Թիվ 1 և 2 աղյուսակներում ներկայացվել են Հայաստանի ինչպես 2011 թ.-ի, այնպես էլ 2014 թ.-ի ֆինանսական ներգրավվածության ցուցանիշները (տարածաշրջանի և միջինից ցածր եկամուտ ունեցող երկրների միջին ցուցանիշներին զուգահեռ):
- 2014թ.-ի ցուցանիշների շարքն էապես խմբագրվել ու վերախմբավորվել են (տես՝ աղյուսակները): Եթե 2011 թ.-ին ֆինանսական ներգրավվածության պայմանականորեն «հաշիվ» ընդհանուր շարքի տակ բերվել է հաշիվը պաշտոնական ֆինանսական հաստատությունում, ապա պաշտոնական հաշիվների հասանելիության, այդ հաշիվների օգտագործման և բջջային վճարումների ենթախմբերով, ապա 2014 թ.-ին դրանք բերվել են որոշակիորեն այլ խմբագրությամբ և ցուցանիշների այլ ենթախմբերով:
- 2011 թ.-ի ֆինանսական ներգրավվածության ցուցանիշների հաջորդ խմբերն են «Խնայողությունները», «Վարկը» և «Ապահովագրությունը»: Վերջինի համեմատությամբ, 2014թ.-ի գնահատականներում բացակայում է «Ապահովագրություն» ցուցանիշների խումբը:
- Առանցքային ընդհանրացումը կախված է հետևյալ հարցին տրվող պատասխանից: Ով է հաշիվ բացում, այն տնօրինում, խնայում, վարկ կամ փոխառություն վերցնում, ապահովագրություն ստանում և կատարում այն բոլոր գործողությունները, որոնք բխում են աղյուսակներով ընդգրկված համապատասխան խմբերի ցուցանիշների բովանդակություններից: Հիմնական մասնակիցն ու դերակատարը չափահաս կամ մեծահասակ անձն է, որը անձնական նպատակահարմարությունից, գիտելիքից և ընկալումներից կախված շահագրգիռ չէ, կատարում կամ չի կատարում դրանք, մասնակցում կամ չի մասնակցում պաշտոնական ֆինանսական հաստատությունների կողմից մատուցվող ֆինանսական ծառայությունների սպառմանը:
- «Ֆինանսական ներգրավվածության» ցուցանիշները նախ քանակապես չափում են առանձին անհատի, ապա արդեն դրանց ընդհանրության վարքը ֆինանսական ծառայությունների կապակցությամբ: Հետազոտության հիմնարար միավորը անհատի, ապա նաև հանրության ընդհանրական «ֆինանսական վարքագիծն» է:
- Հայաստանում «ֆինանսական ներգրավվածության»գնահատումը մաս է միջազգային ասպարեզում ընթացող համապատասխան գործընթացների:

[6] Աղբյուրը՝ The Little Data Book on Financial Inclusion. 2015 by the International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. 2015. http://microdata.worldbank.org նյութը: էջ՝ 25:

[7] Աղբյուրը՝ Armenia - Global Financial Inclusion (Global Findex) Database 2014. Development Research Group, Finance and Private Sector Development Unit – World Bank. Report generated on: Ocnober 29, 2015. http://microdata.worldbank.org նյութը: էջ՝ 3:

Դրանք մտել են մոլորակի մասշտաբով ֆինանսական ներգրավվածության ցուցանիշների առաջադրման, տվյալների ստացման ու մշակման, տվյալների շտեմարանների ձևավորման և արդյունքում համադրելիության եզրեր ապահովելու փուլ: Դրվում է ֆինանսական ներգրավվածության ու տնտեսական աճի միջև կապի բացահայտման անհրաժեշտության հիմնախնդիրը:

ԱՂՅՈՒՍԱԿ 1. ***Հայաստանի 2011 թ.-ի «ֆինանսական ներգրավվածության» գնահատման ելքային ցուցանիշները[8]***

Եվրոպա և Կենտրոնական Ասիա	Միջինից ցածր եկամուտ		
Բնակչությունը (միլիոն) 3.1	Մեկ շնչին ընկնող ՀԱԵ[9] ($) 3.200		
	Երկրի տվյալները	Եվրոպա և Կենտրոն. Ասիա	Միջինից ցածր եկամուտ
Հաշիվ պաշտոնական ֆինանսական հաստատությունում			
Մեծահասակներն ամբողջ *(%, տարիքը՝ 15+)*	17.5	44.9	28.4
Մեծահասակ տղամարդիկ *(%, տարիքը՝ 15+)*	16.7	49.9	33.9
Մեծահասակ կանայք *(%, տարիքը՝ 15+)*	18.1	40.0	22.9
Երիտասարդ մեծահասակներ *(%, տարիքը՝ 15-24)*	13.9	31.9	21.5
Ծեր մեծահասակներ *(%, տարիքը՝ 25+)*	18.4	48.4	31.2
Մեծահասակներ նախնական կրթությամբ կամ ցածր *(%, տարիքը՝ 15+)*	7.0	25.6	20.8
Մեծահասակներ միջնակարգ կրթությամբ կամ բարձր *(%, տարիքը՝ 15+)*	20.3	51.4	45.4
Մեծահասակներ քվինթիլ եկամուտներում, I (ցածր) և II *(%, տարիքը՝ 15+)*	13.8	36.5	19.7
Մեծահասակներ քվինթիլ եկամուտներում, III, IV և V (բարձր) *(%, տարիքը՝ 15+)*	20.3	51.1	36.3
Գյուղում բնակվող մեծահասակներ *(%, տարիքը՝ 15+)*	15.4	41.6	25.3
Քաղաքում բնակվող մեծահասակներ *(%, տարիքը՝ 15+)*	20.4	50.4	36.0
Հասանելիություն պաշտոնական հաշվին *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Սովորական ամսում 0 ավանդ/ելքագրում *(հաշիվ ունեցողների %)*	7.4	4.0	6.8

[8] Աղբյուրը՝ The Little Data Book on Financial Inclusion. 2012 by the International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. 2012. http://microdata.worldbank.org նյութը: Էջ՝ 24: Հեղինակային թարգմանություն:
[9] Համախառն ազգային եկամուտ (ՀԱԵ): Gross National Income (GNI):

Աղյուսակ 1-ի շարունակությունը

Սովորական ամսում 0 ավանդ *(հաշիվ ունեցողների %)*	13.2	6.5	11.6
Սովորական ամսում 1-2 ավանդ *(հաշիվ ունեցողների %)*	80.3	80.8	70.9
Սովորական ամսում 3+ ավանդ *(հաշիվ ունեցողների %)*	5.2	5.4	11.8
Սովորական ամսում 0 ելքագրում *(հաշիվ ունեցողների %)*	19.1	6.9	13.7
Սովորական ամսում 1-2 ելքագրում *(հաշիվ ունեցողների %)*	59.6	61.8	64.4
Սովորական ամսում 3+ ելքագրում *(հաշիվ ունեցողների %)*	15.1	22.5	15.1
Բանկոմատը ավանդի ներդրման հիմնական ռեժիմն է *(հաշիվ ուն. %)*	12.4	22.4	4.5
Բանկի գանձապահը ավանդի ներդրման հիմն. ռեժիմն է (հաշիվ ուն. %)	41.2	30.7	80.2
Բանկային գործակալը ավանդի ներդրման հիմն. ռեժիմն է *(հաշիվ ուն. %)*	0.0	1.6	4.0
Բանկոմատը ավանդի ելքագրման հիմնական ռեժիմն է *(հաշիվ ուն. %)*	55.4	67.1	31.0
Բանկի գանձապահը ավանդի ելքագրման հիմն. ռեժիմն է *(հաշիվ ուն. %)*	36.8	20.4	56.8
Բանկային գործակալը ավանդի ելքագրման հիմն. ռեժիմն է *(հաշիվ ուն. %)*	0.0	1.0	3.0
Ունի դեբետային քարտ	5.2	36.4	10.1
Պաշտոնական հաշիվների օգտագործում *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Հաշվի օգտագործում գործարար նպատակների համար	2.5	5.3	4.1
Հաշվի օգտագործում աշխատավարձի ստացման համար	7.4	27.3	8.5
Հաշվի օգտագործում պետական վճարումների ստացման համար	2.5	11.0	3.9
Հաշվի օգտագործում դրամական փոխանցումների ստացման համար	2.5	4.8	3.7
Բջջային վճարումներ *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Օգտագործել է բջջային հեռախոսը հաշիվների վճարման համար	0.8	3.0	2.0

Աղյուսակ 1-ի շարունակությունը

Օգտագործել է բջջային հեռախոսը փող փոխանցելու համար	3.0	2.5	2.4
Օգտագործել է բջջային հեռախոսը փող ստանալու համար	2.0	2.7	3.8
Խնայողություններ *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Խնայել է փող նախորդ տարում	10.5	20.4	27.6
Խնայել է նախորդ տարում պաշտոն. ֆինանս. հաստատ.-ում	0.8	7.0	11.1
Խնայել է նախորդ տարում խնայողական ակումբում	0.5	1.3	7.2
Խնայել է նախորդ տարում ապագա ծախսերի համար	5.6	12.8	19.9
Խնայել է նախորդ տարում արտակարգ իրավիճակների համար	6.6	13.9	22.1
Վարկ *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Վարկ պաշտոնական ֆին. հաստատ.-ից նախորդ տարում	18.9	7.7	7.3
Վարկ ընտանիքից կամ ընկերներից նախորդ տարում	32.4	28.2	26.6
Վարկ ոչ պաշտոնական վարկատուից նախորդ տարում	3.0	1.5	5.3
Չմարված վարկ տուն գնելու համար	1.0	1.8	2.2
Չմարված վարկ տունը վերանորոգելու համար	16.0	4.7	4.7
Չմարված վարկ դպրոցական ծախսերի համար	3.8	1.7	6.8
Չմարված վարկ առողջության կամ արտակարգ իրավ. համար	15.1	3.6	14.8
Չմարված վարկ սգո կամ հարսանյաց ծախսերի համար	5.4	1.4	3.9
Ապահովագրություն *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Անձամբ վճարել է բժշկական ապահովագրություն	0.6	4.5	5.1

ԱՂՅՈՒՍԱԿ 2. ***Հայաստանի 2014թ.-ի «Ֆինանսական ներգրավվածության» գնահատման ելքային ցուցանիշները***[10]

Եվրոպա և Կենտրոնական Ասիա	Միջինից ցածր եկամուտ		
Բնակչությունը, տարիքը՝ 15+ (միլիոն) 2,4	Մեկ շնչին ընկնող ՀԱԵ ($) 3.800		
	Երկրի տվյալները	Եվրոպա և Կենտրոն. Ասիա	Միջինից ցածր եկամուտ
Հաշիվ *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Մեծահասակներ	17,7	51,4	42,7
Կանայք	14,7	47,4	36,3
Մեծահասակներ՝ աղքատներին պատկանող 40%	10,9	44,2	33,2
Երիտասարդ մեծահասակներ *(%, տարիքը՝ 15-24)*	10,4	35,6	34,7
Մեծահասակներ գյուղում բնակվող	15,5	45,7	40
Հաշիվ ֆինանսական հաստատությունում *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Մեծահասակներ	17,2	51,4	41,8
Մեծահասակներ, 2011	17,5	43,3	28,7
Բջջային հաշիվ *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Մեծահասակներ	0,7	0,3	2,5
Ֆինանսական հաստատությունում հաշվի հասանելիություն *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Ունի դեբետային քարտ	8,4	36,9	21,2
Ունի դեբետային քարտ, 2011	5,2	36,4	10,1
Բանկոմատը ելքագրման հիմնական եղանակն է *(հաշ. ունեց. %)*	51,6	66,7	42,4
Բանկոմատը ելքագրման հիմնական եղանակն է *(հաշ. ունեց. %)*, 2011	55,4	72,5	28,1
Հաշվի օգտագործումը նախորդ տարում *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Օգտագործվում է հաշիվը աշխատավարձ ստանալու համար	7.2	22.5	5.6
Օգտագործվում է հաշիվը պետակ. փոխանցումներ ստանալու համար	0.7	7.3	3.3
Օգտ. է հաշիվը ֆին. հաստատ.-ում կոմունալ հաշիվները վճարելու համար	1.5	12.5	3.1
Այլ թվային վճարումներ նախորդ տարում *(%, տարիքը՝ 15+)*			

[10] Աղբյուրը՝ The Little Data Book on Financial Inclusion. 2015 by the International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. 2015. http://microdata.worldbank.org նյութը: Էջ՝ 25: Հեղինակային թարգմանություն:

Աղյուսակ 2-ի շարունակությունը

Օգտագործվում է դեբետային քարտը վճարումներ կատարելու համար	3.9	22.9	9.6
Օգտագործվում է կրեդիտային քարտը վճարումներ կատարելու համար	4.2	14.9	2.8
Օգտագործվում է Համացանցը վճարումներ կամ գնումներ կատարելու համար	5.0	11.9	2.6
Ներքին դրամական փոխանցումներ վերջին տարում *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Ուղարկված դրամական փոխանցումներ	3.2	12.9	14.2
Ուղարկված փոխանցումներ ֆին. հաստատ. միջոցով *(% ուղարկողների)*	..	31.5	30.9
Ուղարկված փոխանցումներ բջջ. հեռախոսի միջոցով *(% ուղարկողների)*	..	2.5	7.7
Ուղարկված փոխանցումներ դրամական փոխանցումների օպերատորի միջոցով *(% ուղարկողների)*	..	11.8	18.3
Ստացված դրամական փոխանցումներ	9.1	15.5	17.8
Ստացված փոխանցումներ ֆին. հաստատ. միջոցով *(% ստացողների)*	..	22.1	26.0
Ստացված փոխանցումներ բջջ. հեռախոսի միջոցով *(% ստացողների)*	..	1.0	5.7
Ստացված փոխանցումներ դրամական փոխանցումների օպերատորի միջոցով *(% ստացողների)*	..	15.6	16.6
Խնայողություն նախորդ տարում *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Խնայողություն ֆինանսական հաստատությունում	1.6	8.4	14.8
Խնայողություն ֆինանսական հաստատությունում, *2011*	0.8	4.9	11.1
Խնայողություն օգտագործելով խնայողական ակումբը կամ ընտանիքից դուրս անձը	4.8	6.6	12.4
Խնայողություն ցանկացած դրամական միջոցի	21.0	38.5	45.6
Խնայողություն ծերության համար	2.1	11.8	12.6
Խնայողություն գյուղատնտեսության կամ գործի համար	3.2	5.1	11.8
Խնայողություն կրթության կամ դպրոցական վճարների համար	4.7	12.1	20.0

Աղյուսակ 2-ի շարունակությունը

Վարկ նախորդ տարում *(%, տարիքը՝ 15+)*			
Փոխառություն ֆինանսական հաստատությունից	19.9	12.4	7.5
Փոխառություն ֆինանսական հաստատությունից, *2011*	18.9	7.8	7.3
Փոխառություն ընտանիքից կամ ընկերներից	26.9	23.6	33.1
Փոխառություն մասնավոր ոչ պաշտոնական վարկատուից	2.8	2.1	8.5
Փոխառություն ցանկացած դրամական միջոցի	47.3	39.5	47.4
Փոխառություն գյուղատնտեսության կամ գործի համար	8.6	2.8	9.2
Փոխառություն կրթության կամ դպրոցական վճարների համար	5.2	6.2	10.1
Հիփոթեքային վարկ ֆինանսական հաստատությունում	15.2	10.2	4.7